

Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 2025 / 1: 47-53.

Sodom ve Gomore: Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Marcel Proust'un Toplumsal Eleştirileri Üzerine Bir Mukayese

Hilal BAŞBOZKURT*

Öz: Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomore* ile Marcel Proust'un *Sodom ve Gomorra* eserleri, 20. yüzyıl edebiyatının önemli metinlerinden olup, her iki yazar da dönemin toplumsal ve bireysel çöküşünü, ahlaksızlık temalarını işlerken ortak bir mitolojik altyapıyı kullanmışlardır. Bu eserlerde, kutsal kitaplarda yer alan *Sodom ve Gomorra* mitinin etkisiyle, ahlaki yozlaşma, eşcinsellik, sadakatsizlik ve kıskançlık gibi temalar detaylıca ele alınır. Hem Proust hem de Karaosmanoğlu, eserlerinde, o dönemin toplumsal yapısını sorgulayan ve bireylerin içsel çatışmalarını vurgulayan önemli toplumsal eleştiriler sunmuşlardır. Bu makale, yazarların toplumsal eleştirilerini, mitolojik göndermelerini ve karakterlerini mukayese ederek, her iki eserin benzerliklerini ve farklılıklarını inceleyerek sonuçları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sodom ve Gomore*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Marcel Proust, Mukayeseli Edebiyat

Sodom and Gomorra: A Comparative Analysis of the Social Critiques of Yakup Kadri Karaosmanoğlu and Marcel Proust

Abstract: The works *Sodom and Gomorra* by Karaosmanoğlu and *Sodom and Gomorra* by Proust are important texts of 20th-century literature, in which both authors use a common mythological framework while addressing the social and individual collapse of the era and the themes of immorality. In these works, under the influence of the myth 'Sodom and Gomorra' from the holy books, themes such as moral corruption, homosexuality, infidelity and jealousy are discussed in detail. Both Proust and Karaosmanoğlu present important social critiques in their works, questioning the social structure of their time and emphasizing the individuals' inner conflicts. This article aims to reveal the findings by comparing the authors' social critiques, mythological references, and characters and by examining the similarities and differences between the two works.

Keywords: *Sodom and Gomorra*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Marcel Proust, Comparative Literature

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara (Türkiye). E-posta: hilalbasbozkurt@gmail.com/ ORCID ID: 0009-0002-3839-5602.

Giriş

Sodom ve Gomora miti, üç ilahi dinin kutsal kitaplarında ahlaki yozlaşma ve Tanrı'nın adaleti temalarıyla yer alır. Tevrat'a göre, bu şehirler, büyük günahları nedeniyle Tanrı tarafından ateş ve kükürt yağmuruyla yok edilmiştir. İncil'de, Sodom ve Gomora, Tanrı'nın gazabının ve ahlaki düzenin bozulmasının sembolü olarak sık sık anılırken, Kur'an-ı Kerim'de Lut Kavmi olarak adlandırılan bu topluluk, sapkınlık ve putperestlik nedeniyle helak edilmiştir. Ortak bir temaya sahip olan bu anlatılar, günahkârlığın ve ahlaki çöküşün sonuçlarını vurgular.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Marcel Proust, edebiyat dünyasında farklı coğrafyalarda, ancak benzer temalar etrafında eserler vermiş iki önemli yazardır. İkisinin de *Sodom ve Gomora* ismini taşıyan eserleri, ahlaki çöküş, toplumsal yozlaşma ve bireyin bu bağlamdaki konumunu ele alır. Her iki yazar da kutsal metinlerde yer alan Sodom ve Gomora miti üzerinden ahlaki bir hesaplama yaparken, bu miti kendi toplumlarının sosyo-kültürel yapısıyla ilişkilendirerek farklı bakış açıları sunar.

Her iki roman da Sodom ve Gomora mitini merkezine alırken, farklı kültürel bağlamlarda ahlaki yozlaşmayı ve bireyin toplum içindeki yerini sorgular. Yakup Kadri'nin romanında kutsal metinlerden alınan epigraflar ve mitolojik göndermeler, eserin milli ve ahlaki bir eleştiri ekseninde şekillenmesini sağlarken; Proust'un romanı, bireysel kimliklerin ve toplumsal yapının daha estetik ve psikolojik bir analizi üzerine kuruludur.

Karşılaştırmalı edebiyat, bu türden eserler arasındaki bağları keşfetmek ve anlamlandırmak için önemli bir disiplin sunar. Atalay'a göre (2019), "*Karşılaştırmalı edebiyatın amacı, sanat ve bilgi düzlemlerinde benzerlik ve farklılıkları saptamak ve bu benzerlik ve farklılıklara neden olan etmenleri ortaya koymaktır*"(s.33). Bu tanımdan hareketle, Yakup Kadri ve Proust'un eserleri arasındaki karşılaştırma, yalnızca tematik benzerlikleri değil, aynı zamanda bu benzerliklere kaynaklık eden tarihsel, kültürel ve bireysel unsurları da ortaya koymayı amaçlar.

Edebiyat, evrensel temaları yerel unsurlarla harmanlama yetisi sayesinde farklı coğrafyalarda benzer meselelerin nasıl algılandığını ve ifade edildiğini anlamamıza olanak tanır. Yakup Kadri'nin toplumsal yozlaşmayı milliyetçi bir eleştiriyle ele alışı, Türk toplumunun Batılılaşma sürecindeki sancılara ışık tutarken; Proust'un bireysel kimlik ve toplumsal yapı arasındaki çatışmayı irdelemesi, modern Batı toplumunun daha içsel dinamiklerini gözler önüne serer. Karşılaştırmalı edebiyat, bu eserler arasındaki bağları değerlendirerek, hem ortak insanlık durumunu hem de farklı kültürel bağlamların edebi üretime etkisini keşfetmeyi sağlar.

Sonuç olarak, karşılaştırmalı edebiyat disiplini, Yakup Kadri ve Proust'un *Sodom ve Gomora* adlı eserleri gibi farklı coğrafya ve bağlamlardan çıkan metinleri ortak bir düzlemde ele alarak, insan doğasının ve toplum yapısının derinliklerini anlamaya yönelik önemli bir araç sunar.

Marcel Proust'un *Sodom ve Gomorra'sı*

Marcel Proust'un 1922 tarihinde yayımlanan "Sodom ve Gomorra" adlı eseri, *Kayıp Zamanın İzinde* adını taşıyan yedi ciltlik başyapıtın dördüncü cildir. Proust, bu eserde 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında "*La Belle Époque*" olarak bilinen dönemin çelişkilerle dolu sosyal yapısını, toplumsal normlarını ve tabularını

cesurca ele alır.¹ Roman, başlığını Sodom ve Gomorra'dan alarak, kutsal metinlerde tanrı gazabıyla yok edilen bu şehirlerin simgelediği ahlaki çöküş üzerine kapsamlı bir sorgulama yapar. Bu sorgulama, özellikle cinsellik ve toplumsal ikiyüzlülük gibi temalar üzerinden şekillenir.

Kadın eşcinselliği ise, anlatıcının sevgilisi Albertine'in cinsel yönelimine dair duyduğu kuşklar üzerinden öne çıkar. Anlatıcı, Albertine'i kontrol altında tutma arzusuyla onun üzerindeki sahiplik hissini derinleştirir. Bu saplantı, hem bireysel bir kıskançlık krizine hem de daha büyük bir ahlaki sorgulamaya dönüşür.

Roman, sadece bireysel hikayelere odaklanmaz; aynı zamanda Fransa'nın aristokrat çevrelerini ve bu çevrelerin yozlaşmış ahlaki yapısını da detaylı bir şekilde betimler. Guermantes ailesi, bu yozlaşmış ahlakın somut bir temsilcisidir. Anlatıcı, Guermantes Dükü'nün kardeşi M. de Charlus ile tanıştıktan sonra, bu çevrenin iç yüzünü daha yakından görür. Toplumun yüzeydeki zarif ve nazik tutumları, çıkar ilişkileri ve ahlaki çatışmalara dayalı bir yapıyı gizler.

Yüksek sosyetenin önemli toplantılarından biri, Verdurin ailesinin ev sahipliği yaptığı bir akşam yemeğidir. M. de Charlus ve Morel'in bu toplantıya katılımı, sosyal maskelerin çöktüğü anlardan biridir. Charlus'un bir geneleve adım atan çekingen bir okul çocuğu gibi sergilediği tavır, onun çelişkili karakterinin çarpıcı bir örneğidir.

Marcel Proust, toplum eleştirilerinde bireylerin özgünlükten uzaklaşarak, bir kalabalığın parçası olmayı tercih ettiğini vurgular. *"Çünkü kalabalıkları olduğu gibi toplumları da, taklit içgüdüğü ve cesaret eksikliği yönetir"* (Proust, 2023: 308). sözü, bu anlayışını yansıttığı bir ifadedir. Proust'a göre, bireyler, toplumun beklentilerine uyum sağlama çabası içinde özgünlüklerini yitirir ve bu durum, toplumsal yapının yapay bir düzen içinde şekillenmesine neden olur.

Proust, sadece toplumsal analizlerle yetinmez; bireysel hafıza ve geçmişin sorgulanmasına da önem verir. Anlatıcının Balbec'teki otel odasında, ölmüş büyükannesini hatırladığı sahne, eserin duygusal doruk noktalarından biridir. Hafıza ve kayıp temaları, anlatıcının Albertine ile olan ilişkisinde de belirgin bir şekilde kendini gösterir.

Anlatıcının ismi de kitabın bazı yerlerinde Marcel olarak geçmektedir. Kendisinin de eşcinsel olduğu düşünülen Marcel Proust, bir mektubunda *"bu kitaba kendi hayatını koyduğumu"* ifade etmiştir. Bu durum, Proust'un roman ile kendi yaşamı arasında bir bağ kurduğu izlenimini güçlendirmektedir. Anlatıcı, Proust'un içsel dünyasını, arzularını ve çatışmalarını yansıtan bir portre olarak değerlendirilebilir.

Proust, bu eserinde ilk kez okurla diyaloga girerek, bilinç akışı tekniğini daha da ileriye taşır. Bu teknik, anlatıcının zihinsel gelgitlerini, çelişkilerini ve duygusal yoğunluklarını daha etkin bir şekilde aktarır. *"Proust bu romanda daha önceki ciltlerde kullanmış olduğu bütün temaları yeniden ele alıp işlemiştir: Eşcinsellerin yaşantıları, aristokratların yaşamı, salon toplantıları, 'gönül tutuklukları', ölüm sonrası yas, unutmaya vb."* (Rifat, 2023: 37)

¹ Bakınız: Kadir Bayrakçı, "Proust, Yakup Kadri ve Giraudoux'nun 'Sodom ve Gomore' Adlı Yapıtlarında Ötekilik ve Kimlik Sorunu Üzerine", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 3 (Bahar 2009), 59-76.

Sodom ve Gomorra, sadece bir edebi anlatı değil, aynı zamanda derin bir felsefi sorgulamayı da içinde barındırır. Proust, insanın arzuları, zaman ve hafıza arasındaki ilişkiyi ele alırken, bireysel kimlik ve toplumsal gerçeklik arasındaki gerilimi felsefi bir düzlemde inceler. Roman, insan doğasının çelişkili yönlerini açığa çıkararak, ahlaki normların göreceliği üzerine düşündürür. Özellikle, arzuların toplum tarafından nasıl şekillendirildiği ve bastırıldığına dair çözümlemeler, eserin ana temasını oluşturur. Proust'un eserinde, geçmişin unutulmaya mahkûm olduğu ve bu unutuluşun insan yaşamındaki kaçınılmaz bir döngü olduğu fikri sıkça vurgulanır. Bu bağlamda, roman, hafızanın ve zamanın bireysel varoluş üzerindeki etkisini sorgulayan bir varoluş felsefesi sunar. Anlatıcının kayıp zamanın izlerini sürme çabası, bireyin hayatına anlam katma arayışını simgeleyen bir tema olarak karşımıza çıkar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*'si

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "*Sodom ve Gomore*" adlı eseri, ilk olarak *Milliyet* gazetesinde tefrika edildikten sonra 1928 yılında kitap olarak yayımlanmıştır. Roman, Mütareke döneminin İstanbul'unda geçmekte olup, şehrin işgal altındaki yıllarını ve bu dönemde toplumda görülen yozlaşmayı ele almaktadır. Romanın ismi, Kitab-ı Mukaddes'te yer alan ve ahlaki çöküşü temsil eden Filistin'deki Sodom ve Gomore şehirlerine bir göndermedir.

"*Romanda Yakup Kadri'nin vermek istediği ana düşünce, işgalle birlikte Türk toplumunun bir kısmında görülen yozlaşma ve aymazlıktır.*" (Akpınar, 2002: 91). Batılılaşan toplumu, Lut kavminin ahlaki çöküşüyle paralel gören Yakup Kadri, geleneklerinden ve milli değerlerinden kopmuş bir millet tablosu çizmektedir. Eserde homoseksüellik gibi toplumsal tabulara da yer verilmiştir.

Eserde çok sayıda karakter bulunması, romanın toplumsal bir panorama sunma amacına hizmet eder. Bu durumu Akpınar şöyle açıklamaktadır: "*Yazarın şahıs kadrosunu kalabalık tutmasının sebebi ise, hedonist ilişkiler ağını çeşitlendirerek, romanda anlatılacaklara sağlam bir zemin oluşturmak istemesidir.*" (Akpınar, 2002: 77).

Romanın ana karakterleri Necdet, Leyla ve Captain Gerald Jackson Read'dir. Necdet, ideal tipi temsil eder ve yozlaşmış topluma isyan eden bir figür olarak öne çıkar. Necdet'in, yozlaşmış düzene karşı duruşu, Sodom ve Gomore mitine yapılan göndermelerden biri olarak kabul edilebilir. Leyla, alafrangalığı ve ahlaki çöküşü temsil ederken; Captain Gerald Jackson Read, yozlaşmış yabancı bir figür olarak dikkat çeker.

Necdet, Leyla ile nişanlı olmasına rağmen onun İngiliz Captain Read ile olan ilişkisine şahitlik eder. Necdet'in Leyla'ya duyduğu cinsel arzunun, onun yozlaşmış yaşam tarzından kopmasını engellediği görülmektedir. Diğer bir karakter olan Captain Marlow, şehrin ahlaksız yapısının bir başka örneğidir. Marlow, Azize Hanım'ın kocası Atıf Bey ve bazı gençlerle eşcinsel ilişkiler yaşamaktadır.

Romanın mekanları, yozlaşmış ahlakın fiziksel birer yansıması gibidir. Major Will'in yalısı, ahlaksızlıkların döndüğü bir merkez olarak tanıtılmıştır. Bu mekanlar, romanın Sodom ve Gomore'ye olan göndermelerini somutlaştırır.

Yakup Kadri, romanında sadece toplumsal bir eleştiri sunmakla kalmaz, aynı zamanda kutsal metinler ve mitolojik göndermelerle esere felsefi bir derinlik kazandırır. "*Sodom ve Gomore romanına genel olarak bakıldığında eserin temelini*

kutsal metinler oluşturmaktadır. Romanın bu doğrultudaki ilk göndergesi ismidir." (Mergen, 2022: 66) Romanın her bölümünün başında yer alan Kitab-ı Mukaddes (Tevrat) alıntıları (*epigraflar*), hikayenin kutsal metinlere dayandığını ve Sodom ile Gomore mitini temel aldığı vurgular. Necdet'in yozlaşmış topluma isyanı, ahlaki bir sorgulama çerçevesinde sunulur. Necdet, kendi ızdırabı ve köklü değişim arzusu ile kutsal metinlerdeki Hz. Lut'u hatırlatan bir figür olarak öne çıkar.

Eserde, Sodom ve Gomore'ye direkt yapılan göndermeler de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi artık bu yozlaşmadan bıkmış olan Necdet'in ağzından şu şekildedir:

"Şu halde, söyleyin bana, azatlık saati ne zaman çalacaktır? Şu yan tarafta, şu mor dağların öte yakasında, görür gibi olduğum kızılık bir yangın başlangıcı mıdır? Yoksa orada bir şafak mı sökmeye başladı? Size bahsettiğim şu çağdaş Sodom'un üzerine Allah'ın ateşi orada mı yağacak? Ne vakit ol yerden külhan dumanı gibi bir duman çıktığını göreceğiz. Bu kutsal ateşin o Sodom üzerine yağdığı anın içinde olsam da gam yemeyeceğim ve Lût'un karısı gibi bir tuz heykeli olacağımı bilsem de gene bunun nasıl yandığını görmek için dönüp bakacağım." (Karaosmanoğlu, 2024: 195).

Eser, yozlaşmış bir toplumun karanlık portresini sunarken, bireyin bu yozlaşma karşısındaki tutumunu da irdelemektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, kutsal metinlere dayanan bu anlatısında, ahlaki bir çıkmazı ve toplumsal yozlaşmayı gözler önüne serer.

İki Sodom ve Gomorra'da Ortaklıklar ve Farklılıklar

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* adlı eseri ile Marcel Proust'un *Sodom ve Gomorra* eseri, toplumsal yozlaşma, ahlaksızlık ve bireysel çöküş temalarını işlerken, her iki yazar da kutsal kitaplardaki Sodom ve Gomorra mitinden etkilenmişlerdir.

Her iki eserde de mitolojik ve felsefi öğeler dikkatle işlenirken, eşcinsellik ve sadakatsizlik gibi ahlaki bozulmalar ana temalar arasında yer alır. Proust'un eserinde Yahudi düşmanlığı, Karaosmanoğlu'nun eserinde ise İngiliz düşmanlığı gözlemlenebilir; bu, Sodom ve Gomorra mitindeki yabancı düşmanlığına bir göndermedir. Eserlerde ayrıca kıskançlık duygusunun ön plana çıktığı söylenebilir. Proust'un anlatıcısının sevgilisi Albertine'i kıskanması ve Karaosmanoğlu'nun Necdet karakterinin nişanlısı Leyla'yı kıskanması, bu temanın belirgin örneklerindendir.

Her iki yazar da eserlerinde, ele alınması güç olan homoseksüellik gibi zor bir konuyu cesur bir şekilde işler ve bu sebeple eleştirilen eserler arasında yer alır. Ayrıca, her iki eserde de Kitab-ı Mukaddes'ten alınan epigraflar, eserlerin dini ve mitolojik bağlamlarla ilişkisini pekiştirir.

Toplumsal sınıf eleştirisi de her iki eserde karşımıza çıkar; Proust'un *Guermites ailesi* ve Karaosmanoğlu'nun *Sami Bey dairesi*, aristokrasinin ve alafrangalığın sembolleridir. Proust, eserlerinde gerçek hayattan tanıdığı kişileri ve etkilerini işlerken, Karaosmanoğlu daha çok yabancı karakterlere yer vermiştir. Bunun yanı sıra, Proust'un eserinde otobiyografik öğeler belirgin bir şekilde yer alırken, Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomorra*'sında bu tür bir kişisel yansıma bulunmaz. Her iki yazar da toplumsal eleştirilerini, eserlerinin yapısal ve tematik derinlikleriyle

zenginleştirirken, dönemin toplumsal sorunlarına dair önemli mesajlar vermektedirler.

Sonuç

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* ve Marcel Proust'un *Sodome et Gomorrhe* adlı eserleri, isimlerinden başlayarak derin bir benzerlik ve farklılık taşıyan anlatılar sunmaktadır. Her iki yazar da eserlerinde ahlaki yozlaşmayı, birey ve toplum düzeyinde ele alırken, Yakup Kadri işgal altındaki bir İstanbul'da milli değerlerden kopuşu işlerken, Proust toplumu bireyin kimlik arayışındaki bir engel olarak betimlemiştir.

Karşılaştırmalı edebiyat bağlamında ele alındığında, bu iki eser, toplum eleştirisi noktasında ortak bir zemin paylaşırken, yazarların yaşadıkları coğrafyaların ve kültürel dinamiklerin etkisiyle farklı yönlere evrilir. Yakup Kadri'nin, Lut kavmi mitini ahlaki ve milli bir eleştiri aracı olarak kullanması, toplumsal çöküşe dair daha geniş bir tarihsel ve dini perspektif sunarken, Proust bireyin iç dünyasında kimlik, arzular ve toplum arasındaki çatışmayı işleyerek daha bireysel bir eleştiri sunar.

Her iki eser de kutsal metinlerin güçlü bir simgeselliğini taşır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* ile Marcel Proust'un *Sodome et Gomorrhe* eserleri arasında doğrudan bir etkilenme olduğuna dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Ancak iki eser arasında ortak bir mitolojik referans olan Sodom ve Gomore'nin kullanımı, her iki yazarın da ahlaki yozlaşma ve toplumsal çöküş konularına ilgi duyduğunu göstermektedir.

Proust'un eseri, daha önce yayımlanmış olmasına rağmen, Yakup Kadri'nin bu eserle doğrudan bir temas kurduğuna dair bir bilgi bulunmaz. Bununla birlikte, her iki yazarın da Batı edebiyatındaki benzer eğilimlerden ve dönemin entelektüel atmosferinden etkilenmiş olabileceği düşünülebilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun edebi dünyası, onun Fransız edebiyatına olan ilgisi ve eğitimiyle şekillenmiştir. Fransız lisesinde öğrenim görmüş olması, Yakup Kadri'nin bu kültürle derin bir bağ kurmasına olanak tanımış, özellikle Fransız edebiyatının estetik anlayışından ve düşünsel derinliğinden etkilenmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, Marcel Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* serisinin ilk kitabını çevirmesi, Yakup Kadri'nin Proust'un eserine olan ilgisini ve bu eserden etkilenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak serinin devamını çevirmemiş olması da Proust'un tarzına duyduğu hayranlık ile kendi edebi yönelimi arasındaki farklılıkların bir göstergesi olabilir. Sonuç olarak, Yakup Kadri'nin Proust gibi yazarların eserlerini okumuş olması muhtemeldir, ancak bu okuma, onun eserlerine doğrudan bir tema veya üslup aktarımı anlamına gelmez.

Kaynakça

- Akpınar, S. (2002). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarının Yapı ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Atalay, İ. (2019). *Karşılaştırmalı Edebiyat*. Ankara: Hiper Yayınları.
- Bayrakçı, K. (2009). Proust, Yakup Kadri ve Giraudoux'nun 'Sodom ve Gomore' Adlı Yapıtlarında Ötekilik ve Kimlik Sorunu Üzerine, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 59-76.
- Karaosmanoğlu, Y. (2024). *Sodom ve Gomore*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mergen, O. (2022). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Sodom ve Gomore Romanında Metinlerarası İlişkiler*. (Yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Proust, M. (2023). *Sodom ve Gomorra*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rıfat, M. (2023). *Marcel Proust ya da Bir Roman Yaratmak*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

